

DIENES LÁSZLÓRA EMLEKEZVE

Néhány napja csak, hogy Debrecen új közép fokú intézménye, a Thomas Mann utcán épült szakközépiskola és gimnázium Dienes László nevét vette fel. Az iskola tantestülete és diáksága ebből az alkalomból emlékezőtes ünnepséget rendezett.

Sokan kérdezték, vajon ki volt Dienes László, az iskola névadója.

A névadó ünnepségen Forgács József igazgató beszéde, majd a Dienes László életművéből, emlékeiből összeállított kiállítás és családjának személyes jelenléte alapján egy kiváló ember portréját ismerhettük meg. Dienes László nemcsak kiváló szervezőképességével, a munkásmozgalomban betöltött különböző funkcióival, hanem gazdag tudományos munkásságával — ami persze az előbbiekkal szorosan összefügg — írta be nevét a magyar és a nemzetközi haladó mozgalmak történetébe.

VILLA A SIMONYI ÚTON

Dienes László debreceni származású. A család egykori háza, ma is ott áll a Simonyi úton, a tudományos intézmények közelében. „Üveg ház a fasorban” — ezt a címet adta Dienes László önéletrajzához — jelezvén ennek a háznak különös szerepét, amelyet a város szellemi életében betöltött. Őt Dienes-fiú röppent innen világgá, s különböző világ városok egyetemén lettek professzorok. De másokat is inspirált, útnak indított a ház, illetve szelleme. Szabó Lőrincet például, aki Tücsökzene című lírai élettrajzában megírta e házhoz fűződő érzelmeit, emlékeit. Gyakori vendége volt a Dienes-villának, mert osztálytársa és múzsája, Dienes László testvérhúga, Dienes Kató hetenként meghívta a költőt társaságukba.

Jogos megállapításként hangzott el, hogy Debrecen ezidáig megfeledezett egyik nagy fiáról. A tanácsköztársaság népbiztosának emlékét Juhász Géza ébresztgette az Alföldben. Szép feladat lesz a jövőben Dienes László életét és munkásságát a széles közvéleménnyel is megismertetni. Ez a mostani írás csak vázlatot akar adni, még inkább az érdeklődést kívánja felkelteni személye iránt.

Hadd álljon itt röviden Dienes László életrajza, úgyis mondhatnám munkarajza.

PÁRTALAPÍTÁS 1918-BAN

Jómódú birtokos nemesi családban született 1889-ben. Ő maga írja meg sok-sok évvel később a moszkvai Új Hangban, említett önéletrajzi regényében, hogy a nyolc testvér már gyermekkorában elfordult osztálya érdeklődésétől, a diákmozgalmak jóvoltából kapcsolatba kerültek a haladó társadalmi törekvésekkel. Ismerték a modern irodalmat, Adyért rajongtak, figyelemmel kísérték a tudományok eredményeit, s ami ennél is több, felismerték a szociális ellentétek forrását. A 19-es Magyar Tanácsköztársaságban az öt fiú közül négyen töltöttek be fontos szerepet, emiatt az ellenforradalom bosszúja elől menekülniük kellett. Dienes Lászlónak is. A fehérterror urai előtt az ő „bűne” a legsúlyosabb. 1919-ben, amikor a Kommunisták Magyarországi Pártjának első vezetését letartóztatták Kun Bélával együtt, a Visegrád utcai párhelyiség elnéptelenedett. Ebben a helyzetben Dienes László, aki maga is a párt alapító tagjai közé tartozott, gondoskodott a fővárosi könyvtárban új helyiségről, hogy illegálisban is folytatódjék a munka.

A MARGITSZIGET A PROLETÁROKÉ

Aztán néhány héttel később megszületett a Magyar Tanácsköztársaság. Vezetői között Dienes Lászlót is ott látjuk. Művelődési területen dolgozott, egyike volt annak a há-

rom népbiztosnak, aki a kulturális ügyeket intézte. Ebben a minőségében sokat fáradozott. Dokumentumok őrzik felismeréseit, egyéb ténykedését. Főleg az oktatásügy és a könyvtárügy érdekelte. Fénykép örökíti meg azt a pillanatot, amikor Dienes László 1919 május elsején megnyitotta a Margitszigetet a proletárok előtt. Mint Budapest II. kerületének küldötte tagja volt a Budapesti Munkás- és Katonatanácsnak.

Az ellenforradalom vérdíjat tűzött ki fejére. Féléves rejtőzködés után sikerült Bécsbe menekülnie.

A KORUNK

De nem akart lemondani továbbra sem a magyar közvélemény formálásáról, ezért Romániában, Kolozsvárt telepedett le. Különböző magyar nyelvű újságoknál dolgozott. s 1926-ban megalapította a Korunk című folyóiratot, az egyetlen olyan magyar nyelvű orgánusot a két világháború között, amely kapitalista környezetben is következetesen a marxista világszemlélet talaján állt. A Korunknak az utóbbi években gazdag irodalmi támadt, s az írók legtöbbször Gaál Gábort emeli a lap élére, „a szerkesztők szerkesztőjét”. Gaál Gábor valóban elévülhetetlen munkát végzett, méltán emlegetik legkitünőbb szerkesztők, kritikusok között. Annál is inkább, mert ő jóval több időt töltött a lap élén, mint elődje. Am Dienes László sem kerülhet alacsonyabb emelvényre, hiszen a lapot ő alapította, ő határozta meg antifasiszta, marxista vonalát, az ő emberismeretét dicséri, hogy Gaál Gábort vette maga mellé, s amikor neki a hatóságok zaklatásai elől menekülnie kellett, jó kezében hagyta a folyóirat ügyét.

Előbb Berlinbe menekült, aztán Moszkvába. A Szovjetunióban különböző tudományos intézményekben dolgozott, itt bontakozott ki igazán fordítói és szépirodalmi tevékenysége is.

1946-ban tért haza. A magyar kormány azonnal kinevezte régi munkahelyére, a Szabó Ervin Könyvtárba — igazgatónak. Emellett az Eötvös Loránd Tudományegyetem jogi karán a gazdasági tanszéket vezette 1953-ban bekövetkezett haláláig.

A VOROS ZÁSZLÓ HŐSEINEK ÚTJÁN

A részletes életrajz, amelyen például Remete László könyve, az emlékezősek megannyi forró epizódja, amit barátaitól, testvérhúgától, Dienes Katótól jegyeztem fel, számos érdekes adalékot mond az emberről. Az embert is legjobb azonban a tettek alapján mérni, ez a legmegbízhatóbb mérce. Sajnálom, hogy Dienes Kató és a barátok emlékezőseit ezúttal nem használhatom fel, mégis remélem, hogy ennyi is képes Dienes László felé fordítani a figyelmet.

Két gondolatot mondanék még el. Az egyik az, hogy Lengyel József „Visegrádi utca” című történelmi riport-sorozata, amely közismerten a Kommunisták Magyarországi Pártja történetével foglalkozik — ébresztett arra rá, hogy milyen gazdag a magyar munkásmozgalom kiváló alakokban, színes egyéniségekben. Közülük való Dienes László is. Nemrég kezdődött „A vörös zászló hőseinek útján” című mozgalom. Bizonyos, hogy az ifjúság még sok, Dienes Lászlóhoz hasonló munkásmozgalmi harcossal ismerkedik meg, akiknek életéből példát meríthet.

Bakó Endre

UTÓ-SZÓ
NAPLO

5. oldal — 1966. november 13.